

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Приходько А. И. Оценочная модальность в языке // Science and Education a New Dimension. Philology, III (12). Запорожье, 2015. С. 78–80. URL: http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/prihodko_a_i_evaluative_modality_in_language.pdf
2. Умрихіна Л. В. Категорія модальності в контексті лінгвістичних досліджень // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. Вип. 21(1). 2016. С. 72–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2016_21%281%29__21
3. Войналович Л. П. Модальність як багатоаспектна лінгвістична категорія // Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя. Серія: Філологічні науки. Кн. 3. 2013. С. 28–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2013_3_6
4. Бернацька С. М. Модальне значення можливості/необхідності в сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. Наук: 10.02.01 «Українська мова» / С. М. Бернацька. – К., 2011. 23 с.

УДК 81'373.46=161.1=133.1

АБРЕВІАТУРИ У СКЛАДІ БУДІВЕЛЬНИХ ТЕРМІНОСИСТЕМ (на матеріалі сучасних французької та російської мов)

Д. Д. Кирилюк, О. О. Залужна

Анотація. У даній статті представлено абрєвіацію як один із засобів утворення науково-технічної термінології, а також наведено класифікацію типів абрєвіатур, найбільш поширених саме серед термінології будівництва у французькій та російській мовах. Виділено 6 типів утворення слів, найпродуктивнішими з яких є ініціальні абрєвіатури, а саме буквені та звукові.

Ключові слова: абрєвіація, абрєвіатура, скорочення, термінологія, терміносистема, терміни.

1. Вступ. Активна тенденція до широкого використання скорочених лексичних одиниць різного роду цілком чітко проявляється останнім часом у багатьох мовах. Абрєвіатури міцно увійшли в сучасні мови і кількість їх надзвичайно велика. Вони представляють значну частину словникового складу, розповсюджуючись майже в усі верстви лексики, і широко застосовуються як в усній, так і в письмовій мові [1].

Доказом актуальності вивчення цього питання та зацікавленості у даному аспекті є численні дослідження із зазначеної теми. Так, наприклад, різні аспекти феномену абрєвіації розглядалися у роботах таких відомих вітчизняних мовознавців, як В. Г. Гак, О. О. Реформатський, В. М. Лейчик, О. А. Земська, М. М. Шанський, М. Я. Блох, Д. І. Алексєєв, В. В. Борисов, В. П. Даниленко та багатьох інших [2].

Окрім того, значну кількість досліджень присвячено явищу абрєвіації в загальному сенсі [3; 4; 5], так і розгляду питання на прикладі різної терміносистем: політичної [6], медичної [7], військової [8], сільськогосподарської [9], термінології митної справи [10], абрєвіатур-жаргонізмів [11], абрєвіації у текстах ЗМІ [12] тощо.

Проте, незважаючи на наявність численних наукових досліджень, абрєвіація як мовне явище має досить складний характер, що потребує постійної наукової уваги [2], а отже і вивчення даного аспекту наразі лишається **актуальним**. Те саме можна стверджувати щодо будівельної терміносистем, адже її розвиток, який напряду залежить від розвитку самої будівельної справи, не зупиняється з плином часу. Це означає, що термінологія поступово поповнюється новими лексичними одиницями, у зв'язку з чим проблема утворення нових термінів, які відповідають прагматичним установам сучасності, лишається актуальною.

Об'єктом дослідження виступають терміни-абрєвіатури у системі будівельної термінології у французькій та російській мовах, наприклад, фр. *EP (eaux pluviales)* 'дощові води', *ANAH (agence nationale pour l'amélioration de l'habitat)* 'національне агентство з поліпшення житлових умов'; рос. *ДСМ (дорожно-строительные машины)* 'дорожно-будівельні машини', *МДС (методические документы в строительстве)* 'методичні документи в будівництві', *вентблок (вентиляционный блок)* 'вентиляційний блок'.

Предметом дослідження є способи абревіації як спосіб словотворення у сучасній французькій та російській мовах.

Мета даного дослідження полягає в:

- уточненні визначень «абревіація» та «абревіатура»;
- визначенні місця абревіації в утворенні термінів будівництва;
- загальному порівнянні типів будівельних термінів-абревіатур у сучасних французькій та російській мовах;
- визначенні продуктивності способів абревіації в обох мовах дослідження.

Матеріалом дослідження слугують 45 лексем (25 лексем у російській та 20 лексем у французькій мові), отримані методом суцільної вибірки з лексикографічних джерел французької [13; 14] та російської мов [15; 16].

2. Теоретичні засади дослідження. У лінгвістиці абревіація представляє собою один із способів словотворення. За ствердженням А. В. Суперанської, вона, як правило, займає найнижчий ярус в ієрархічному описі способів утворення термінів, проте має велику розповсюдженість та значимість [17]. Дійсно, тенденцію до розповсюдження у європейських мовах (та зокрема у галузі наукової лексики) абревіація отримує лише у ХХ ст. Однак, фактом є те, що абревіатурна номінація в різних видах записаної мови так само стара, як і сама письмова мова [1]. Ще з давніх часів з метою економії місця на носіях текстової інформації, а також для більш швидкого запису слів та виразів, що вживалися досить часто, багато народів, які володіли писемністю, використовували абревіатури [18]. Слід зазначити, що даний принцип – прагнення до зручності шляхом скорочення об'єму та зберігання інформативності тексту – залишається незмінним і у наші дні, зокрема у професійних сферах спілкування.

Термін «абревіація» походить від латинського *abbrevio* 'скорочувати'. Досить точне визначення цього терміну дається у «Довіднику з етимології та історичної лексикології»: штучний спосіб словотворення шляхом з'єднання початкових (рідко інших) елементів слів (зазвичай словосполучення) [19]. Ще одне актуальне визначення можна знайти у «Словнику лінгвістичних термінів» [20], де абревіація характеризується як «один з безафіксних способів (утворення слів); складання скорочених елементів слів, об'єднаних в одне сполучення». Серед мовознавців існує різноманіття тлумачень зазначеного терміну, проте всі вони приводять до загальної ідеї того, що *абревіація* являє собою довільний процес скорочення найменування будь-якого об'єкта, тоді як *абревіатура* є вже результатом цього процесу – штучно введена номінаційна скорочена одиниця [1].

Т. С. Сергеева також зазначає, що у багатьох мовах поняття «абревіація» ототожнюється з поняттям «скорочення». Останнє ж, в свою чергу, може визначатися (як процес або як результат) кількома термінами: усічення, усічене слово, скорочене слово, укорочення і т. д. [21].

Окремо слід зазначити, що у лінгвістиці не існує єдиної однозначної думки про абревіацію як спосіб утворення слів. По суті, безпосередньо нових термінів цей спосіб не утворює, адже за його допомогою вже існуючі терміни (зазвичай ті, що складаються з двох чи більше слів і тому не дуже зручні у вживанні), лише поєднуються в одне слово. З іншого ж боку, будь-яке скорочення завжди буде новим словом за формою, а що стосується змісту, то абревіатури в більшості випадків стилістично відрізняються від повних слів або словосполучень. Отже, є всі підстави вважати абревіатури новими словами, а абревіацію – одним із способів утворення нових слів (неологізмів) [21]. Для більшої конкретизації у вирішенні цієї проблеми завжди враховується тісний зв'язок абревіатури з її співвідносним поняттям.

Складність і різноманітність процесів абревіації обумовлюють наявність великої кількості класифікацій абревіатурних номінацій, заснованих на різних принципах. [21]

3. Типи абревіатур в будівельних терміносистемах французької та російської мов. Залежно від вживання в усному чи письмовому дискурсі, абревіатури будівельної підмови можна поділити на дві групи: графічні та лексичні [2]. При цьому графічні

абревіатури не являють собою слова, не мають граматичних категорій роду і числа та використовуються лише на письмі, а в усному мовленні реалізуються повною формою слова чи словосполучення, від якого утворені. Так, наприклад, одиниця виміру *сантиметр* має графічне скорочення *см* і т.п. Лексичні скорочення вважаються словами, вони є повноцінними одиницями комунікації, виконують різні синтаксичні функції та мають звукову і графічну форму, відмінну від вихідних одиниць [2]. Для них також є можливим перехід у самостійні слова.

У свою чергу лексичні абревіатури можна поділити на різні типи за структурою. Погоджуючись із класифікаціями, наведеними у ряді досліджень [2; 22], можна привести приклади будівельних термінів наступних типів скорочень:

1) ініціальні абревіатури, які поділяються на:

– буквені (утворені з початкових літер слів): фр. *APD (avant-projet définitif)* ‘остаточний варіант проектного завдання’, *PC (permis de construire)* ‘дозвіл на будівництво’; рос. *ЖКХ (жилищно-коммунальное хозяйство)* ‘житлово-комунальне господарство’, *ПКД (подвесная канатная дорога)* ‘підвісна канатна дорога’.

– звукові, або акроніми (утворені з назв перших звуків, читаються як звичайні слова): фр. *DEP (descentes d'eaux pluviales)* ‘водостічні системи’, *REEF (répertoire des ensembles et éléments fabriquées du bâtiment)* ‘реєстр збірних конструкцій і елементів в будівництві’; рос. *ВОК (волоконно-оптический кабель)* ‘волоконно-оптичний кабель’, *ПОС (проект организации строительства)* ‘проект організації будівництва’.

– буквено-цифрові та звуково-цифрові (утворені з назв перших літер або звуків слів та цифрового індексу, який позначає модель, марку тощо): фр. *6-phenol* ‘фенол’; рос. *БНД 200/300 (битум нефтяной дорожный)* ‘бітум нафтовий дорожній’.

2) складові абревіатури (утворюються зі сполучення початкових частин слів): рос. *керамдор (керамзит дорожный)* ‘керамзит дорожній’.

3) частково скорочені абревіатури (складаються зі сполучення частини першого слова та цілого слова): рос. *оргстекло (органическое стекло)* ‘органічне скло’, *профлист (профилированный лист)* ‘профільований лист’.

4) комбіновані абревіатури (поєднують скорочені частини та ініціали): фр. *SHAB (surface habitable)* ‘житлова площа’; рос. *УВЧ-установка (ультравысокочастотная установка)* ‘ультрависокочастотна установка’.

Серед зазначених типів лексичних абревіатур найбільш активну роль в утворенні будівельної термінології мають ініціальні. Вони легше піддаються процесу інтеграції, ніж інші типи, та нерідко стають основними найменуваннями [22]. У той самий час деякі типи скорочень не є характерними саме для будівельної лексики французької мови (зокрема 2 і 3 пункти класифікації), тому конкретних прикладів у зазначеній терміносистемі не зустрічається.

Розглядаючи будівельні терміни-абревіатури в залежності від контексту їхнього функціонування, можна відмітити, що найпоширенішими є наступні тематичні категорії найменувань [2; 18]:

– матеріали та речовини: фр. *PVC (polychlorure de vinyle)* ‘полівінілхлорид’, *BCS (béton à caractères spécifiés)* ‘бетон зі специфічними властивостями’; рос. *БТЦ (быстротвердеющий цемент)* ‘швидкотверднучий цемент’, *ЛКМ (лакокрасочные материалы)* ‘лакофарбові матеріали’.

– процеси: фр. *TS (travaux supplémentaires)* ‘додаткові роботи’, *ВТР (bâtiment & travaux publics)* ‘будівництво та громадські роботи’; рос. *ППР (планово-предупредительный ремонт)* ‘планово-попереджувальний ремонт’, *СМР (строительно-монтажные работы)* ‘будівельно-монтажні роботи’.

– споруди та їхні елементи: фр. *IGH (immeuble de grande hauteur)* ‘висотна будівля’, *VEC (vitrage extérieur collé)* ‘структурне скління’; рос. *НК (несущие конструкции)* ‘несучі конструкції’, *ГТС (гидротехническое сооружение)* ‘гідротехнічна споруда’.

– організації та підприємства: фр. *OPAC (office public d'aménagement et de construction)* ‘громадське управління з планування та будівництва’, *DAU (direction de l'architecture et de l'urbanisme)* ‘департамент архітектури і містобудування’, *CSTB (centre scientifique et technique du bâtiment)* ‘науково-технічний будівельний центр’; рос. *ААУ (Академия архитектуры Украины)* ‘Академія архітектури України’, *ЦНС (центр технического и сметного нормирования в строительстве)* ‘центр технічного і кошторисного нормування в будівництві’, *АБЗ (асфальтобетонный завод)* ‘асфальтобетонний завод’.

– професії: фр. *AUE (architecte urbaniste d'état)* ‘архітектор з державного містобудування’; рос. *ГИП (главный инженер проекта)* ‘головний інженер проекту’.

– документи: фр. *CGT (conduite générale des travaux)* ‘загальне керівництво будівельними роботами’, *DTU (documents techniques unifiés)* ‘уніфіковані технічні документи’; рос. *СНиП (строительные нормы и правила)* ‘будівельні норми і правила’, *ГП (генеральный план)* ‘генеральний план’.

Слід також зауважити, що в абревіаційній номінації існує тенденція до омонімії певних термінів, що ускладнює їхнє тлумачення поза контекстом. Так, наприклад, абревіатура *АВР* може позначати як ‘аварийно-восстановительные работы’, так і ‘акт выполненных работ’ тощо.

4. Висновки. Підсумовуючи усе вищезазначене, можемо виділити наступне:

4.1. Абревіація є засобом словотворення, у якому нове слово утворюється шляхом поєднання частин слів, які входять до початкового словосполучення. Абревіатура у свою чергу є словом, яке утворене шляхом скорочення іншого слова або словосполучення та викладене початковими літерами або звуками слів, з яких воно складається. Абревіація та абревіатура являють собою відповідно процес та його результат.

4.2. Класифікація термінів-абревіатур на матеріалі будівельної лексики французької та російської мов демонструє, що утворення скорочень в обох мовах відбувається відповідно до загальних принципів та мають спільні риси. Це підтверджується представленими типами словотворення, найпродуктивнішими з яких для обох мов є абревіатури ініціального типу (буквені та звукові), кількість яких складає 82% від отриманої вибірки термінів. При цьому такі типи, як складові та частково скорочені абревіатури не є низькочастотними для французької мови, що пояснює наявність відповідних прикладів лише у російській мові.

Аннотація. В данній статті представлена аббревіація як один из способів образования научно-технической терминологии, а также приведена классификация типов аббревиатур, наиболее продуктивных именно среди терминологии строительства в русском и французском языках. Выделяются 6 типов словообразования, самыми продуктивными из которых являются инициальные аббревиатуры, а именно буквенные и звуковые.

Ключевые слова: аббревіація, аббревіатура, сокращение, терминология, терминосистема, термины.

Abstract: The article represents the abbreviation as one of the methods used for creating the scientific and technological terminology, it also offers the classification of the most common building terminology abbreviations types in French and Russian. Six word-formative types are pointed out with the initialisms (alphabetic abbreviations and acronyms) as the most efficient of them.

Keywords: abbreviation, abbreviations, contraction, terminology, term system, terms.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Блох М. Я. Аббревіація як продуктивний спосіб словообразования в истории европейских языков. *Известия высших учебных заведений.* 2014. № 1(29). С. 186–199.
2. Шестакова С. О. Види термінів-абревіатур у підмові будівельної галузі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2014. № 12. С. 57–60.
3. Нургалеева Т. Г. Аббревіація як средство экспрессивного словообразования: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. М., 2010. 240 с.
4. Тибилова М. И. Аббревіатуры-инновации: системно-описательный и лингвопрагматический аспект: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Владикавказ, 2011. 22 с.

5. Криворот В. В. Особенности аббревиации в русском, английском и французском языках. *Язык, речь, общение в контексте диалога языков и культур*. 2012. № 4. С. 42–50.
6. Куткина А. Ю. Аббревиация в русской и немецкой политической терминологии как проблема перевода : дис. ... канд. филол. наук. : М., 2011. 225 с.
7. Федосеева Л. Ю. Аббревиация как способ словообразования в современной медицинской терминологии (на материале наименований рандомизированных клинических исследований во французском языке). *Вестник Московского гос. обл. ун-та*. 2012. Вып. 2(8). С. 126–131.
8. Попова О. А. Аббревиация в речи курсантов военного ВУЗа. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2016. № 3(57). С. 159–161.
9. Чичиланова С. А. Аббревиация в языке современной прессы (на примере сельскохозяйственной терминологии во французском языке). *Вестник ЧГАА*. 2012. № 61. С. 195–197.
10. Сосунова Г. А. Структурно-семантическая характеристика аббревиатуры в текстах таможенной тематики на французском языке. *Известия высших учебных заведений*. 2014. № 1(29). С. 174–185.
11. Платонова А. А. Аббревиация как способ словообразования в тюремном жаргоне. *Вестник Волгоградского гос. ун-та*. 2011. № 2(14). с. 183–185
12. Дроздов Р. К. К вопросу об использовании аббревиатурных образований в текстах СМИ. *Вестник Красноярского гос. пед. ун-та им. В.П. Астафьева*. 2011. № 4(18). С. 217–222.
13. Dictionnaire des termes et abréviations techniques [Электронный ресурс]. URL : <http://www.batir-en-mer.com/a-savoir/dictionnaire-termes-abreviations-techniques> (дата звернення : 05.10.2018).
14. Abréviations utilisées en architecture [Электронный ресурс]. URL : <http://archiforum.free.fr/abreviations/> (дата звернення : 05.10.2018).
15. Словарь сокращений русского языка [Электронный ресурс]. URL : https://abbr_rus.academic.ru/ (дата звернення : 05.10.2018).
16. Російсько-український архітектурно-будівельний словник / Гол. ред. О. М. Левінський. К. : Мислене древо. 2009. 92 с.
17. Суперанская А. В. Общая терминология : Вопросы теории. 6-е изд. М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. 248 с.
18. Пашинина Ю. С. Современная строительная терминология (на материале французской строительной прессы). *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2016. № 6–2(60). С. 138–140.
19. Справочник по этимологии и исторической лексикологии [Электронный ресурс]. URL : https://dic.academic.ru/contents.nsf/etymology_terms/ (дата звернення : 03.10.2018).
20. Жеребило Т. В. Словарь лингвистических терминов. 5-е изд. перераб. и доп. Назрань : ООО «Пилигрим», 2010. 486 с.
21. Сергеева Т. С. Аббревиатура в системе лексических сокращений. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2013. № 6(24). С. 174–179.
22. Книщенко Н. П. Абревіація в системі сучасної дорожньо-будівельної термінологічної номінації. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. 2010. № 675. С. 19–22.

УДК 82-1/29

ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ ОБРАЗУ «ІСТИННОГО ХРИСТІЯНИНА» У ЛІРИЦІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Г. С. Кожеймяк, Н. М. Урсані

Анотація. У статті розглядається художня своєрідність образу «істинного християнина» у ліриці Григорія Сковороди (на матеріалі збірки «Сад божественних пісень»). Даний аспект досліджується з урахуванням світоглядних тенденцій епохи Бароко та власне філософських ідей самого мислителя.

У роботі розкривається образ людини, яка подолала прірву самотності шляхом символічного самоперетворення з зовнішньої людини на внутрішню.

У статті художня своєрідність образу істинного християнина пов'язана із ідеями геоцентризму, що домінували і в літературі, і у філософії XVII–XVIII ст.

Ключові слова: образ, лірика, внутрішня людина, символ, самопізнання.

Григорій Сковорода є тим видатним представником літератури українського Бароко, у творчості якого можна прослідкувати художню реалізацію цілого ряду філософських ідей щодо спорідненої праці, щастя, Небесної Держави тощо. А тому тематика та проблематика його творів є актуальною і на сьогоднішній час. Зокрема, викликає інтерес